

DOKUMENTI I PROJEKTI

IZ GODIŠNJEG IZVEŠTAJA HELSINŠKOG ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI "SIGURNOST GRAĐANA U NEDOVRŠENOJ DRŽAVI – SRBIJA 2005"

SUĐENJA ZA RATNE ZLOČINE

IZBEGAVANJE ODGOVORNOSTI

U vreme kada se vodila polemika oko predaje vojnih i policijskih generala Međunarodnom sudu za ratne zločine u Hagu, protivnici Tribunala su isticali da su svim pripadnicima srpskih snaga sudilo za krivična dela koja su počinili za vreme sukoba na Kosovu. Vojni sudovi u Nišu i Beogradu napravili su statistiku o procesuiranju počinilaca krivičnih dela na Kosovu, za period 1. mart 1998 – 26. jun 1999, kada je prestala nadležnost ratnih vojnih sudova i tužilaštva u jedinicama Treće armije. Pored ovog izveštaja, vojno tužilaštvo u Nišu je objavilo informaciju, datiranu 11. aprila 2001. godine, u kojoj se navodi da je: "... u vreme trajanja ratnih dejstava na Kosmetu prijavljeno ukupno 245 lica, od kojih je optuženo 183, a u tom trenutku protiv 47 lica je vođena istraga... Neznatan je broj krivičnih dela koja su imala za posledicu smrt i ugrožavanje života i tela ljudi, a posebno je zanemarljiv broj krivičnih dela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva... Samo u tri slučaja je vođen postupak zbog krivičnog dela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva i to u dva predmeta postupak je obustavljen zbog nepostojanja dokaza, jedan predmet je ustupljen civilnom sudu zbog demobilizacije okrivljenog." U istoj informaciji je objavljen podatak da su tužilaštvu podnete prijave protiv 3 lica za krivično delo protivzakonitog ubijanja i ranjavanja neprijatelja u ratu, od čega je samo jedan predmet procesuiran, tačnije, ustupljen je civilnom sudu. Vojnom tužilaštvu je stigla prijava protiv četiri lica za krivično delo silovanja. Protiv dvojice je obustavljen postupak zbog nepostojanja dokaza, a dva postupka su ustupljena civilnim sudovima. U momentu kada je ova informacija objavljena (11. april 2001. godine) ni jedan od ovih postupaka nije bio okončan, niti je bila doneta prvostepena presuda. Najveći broj pripadnika srpskih bezbednosnih snaga procesuirano je zbog krivičnih dela protiv imovine: podneto je 169 krivičnih prijava, od čega je 90 odsto procesuirano i osuđeno za krivična dela protiv imovine, 8 odsto je oslobođeno, a u dva slučaja Vojni sud se oglosio nenadležnim i ustupio predmete civilnom pravosuđu.

U zaključnom delu poenutog izveštaja Vojnog suda u Nišu napravljena je i sledeća statistika: "... od oko 200.000 pripadnika Treće armije samo njih 0,005 odsto prijavljeno je za krivična dela ratnog zločina, odnosno 0,003 odsto za silovanje, 0,01 za ubistvo i 0,14 odsto za krađe."

Iako je reč o prijavljenim slučajevima i činjenici da u vreme sastavljanja ovog izveštaja, ni jedan od slučajeva koji su procesuirani za ratne zločine, silovanja i ubistva (6), nisu bili oglašeni krivim, ni u prvom stepenu, izveštaj se završava sledećim zaključkom: " Nameće se zaključak da su starešine svih nivoa Treće armije i njeni vojnici i vojni obveznici aposlutno poštovali i obezbeđivali poštovanje ratnog prava u svim okolnostima. Komandanti Treće armije, prištinskog korpusa i vojnih okruga formirali su ratne vojne sudove i vojna tužilaštva koja su gonila i sudila počinioima svih pomenutih dela."

Kada se analizira izložena statistika proizilazi da Vojni sudovi nisu osudili ni jednog počinioaca za ratni zločin, ubistvo, silovanje, već da su osudili samo počinioce krivičnih dela protiv imovine. Ovi izveštaji su značajni i zbog toga što su sasvim eksplicitno pokazali da država, zapravo, nikada nije imala nameru da spreči i instinski sankcioniše počinioce užasnih zlodela koje su načinile srpske bezbednosne snage na Kosovu, a to onda implicira da je država ove zločine organizovala i podržavala.

Tužilaštvo za ratne zločine

Tužilaštvo za ratne zločine osnovano je 1. jula 2003. godine, a specijalni tužilac za ratne zločine, Vladimir Vukčević, izabran je na tu poziciju 23. jula 2003. godine. Izlagan različitim pritiscima, pretnjama, ali i pohvalama, tužilac i njegov tim zamenika istrajavaju u poslu već dve ipo godine. Zahvaljujući neophodnim izmenama zakona, tužilaštvo je uspelo da svoj rad intezivira i učini efikasnijim. U tom smislu posebno je bila značajna Izmena i dopuna zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupcima protiv učinilaca ratnih zločina koja je usvojena sredinom decembra 2004. godine. Ova izmena zakona omogućila je da Haški tribunal može ustupiti određene predmete tužilaštvu za ratne zločine, a u isto vreme, dozvoljeno je da se dokazi koje je prikupilo Haško tužilaštvo mogu neposredno koristiti kao dokazi u postupku pred domaćim sudom. Nakon usvajanja zakonskih izmena, Haški tribunal je domaćem tužilaštvu ustupilo predmet protiv lica koja su osumnjičena za ratne zločine u Zvorniku 1992. godine. U intervjuu koji je dao listu Politika u oktobru 2005. godine, tužilac Vukčević je rekao: " Naša saradnja sa tribunalom je odlična. Mi smo jedina institucija u ovom regionu koja može da ulazi u

njihove baze podataka i čitavu dokumentaciju. Oni mogu da nam uzmu bilo koji predmet kad god hoće, jer su nadnacionalni sud, mogu čak da presude predmet koji je naš sud presudio ako nisu zadovoljni našim postupanjem, ili ako ocene da smo išli na to da pomognemo izvršiocima. To se nije dogodilo, a mi smo prvo tužilaštvo u regionu kojem je Haški tribunal ustupio predmet, i to ga je lično Karla del Ponte donela meni kada je prvi put bila ovde."

Do sada je specijalno tužilaštvo podiglo nekoliko optužnica protiv lica za koja se osnovano sumnja da su počinili ratne zločine na području bivše SFRJ. Postupak okrivljenima na poljoprivrednom dobru Ovčara kod Vukovara je okončan donošenjem prvostepene presude u kojoj je većina optuženih oglašena krivim. Postupak, kolokvijalno nazvan "Ovčara IV", protiv okrivljenog Saše Radaka je još uvek u toku. U toku su postupci okrivljenima za zločin u Zvorniku, zatim okrivljenim pripadnicima "Škorpiona" kojima se sudi za egzekuciju šestorice srebreničkih Bošnjaka u leto 1995. godine. Po optužnici ovog tužilaštva vodi se i prvostepeni postupak protiv optuženog Antuna Lekaja za ratni zločin koji je počinio nad civilima na Kosovu 1999. godine.

Protiv grupe pripadnika MUP Srbije vodi se istraga zbog zločina nad Albancima u mestu Suva Reka na Kosovu 1999. godine. U fazi istrage nalazi se predmet protiv Nebojše Minića, pripadnika paravojne formacije "Munje", za koga se smatra da je odgovoran za ubistvo šestočlane albanske porodice u Peći 1999, ali se istražuje umešanost pripadnika "Munja" i u zločinie, koji su se desili iste godine, u Zahaču, Čuški i Pavljanu.

Istražne radnje su preduzete za ratne zločine koji su počinjeni nad civilima u mestima Orahovac, Meja, Meja Orize, Bistražin, Izbice, Gnjilane, Bitići, a pretrkivični postupak za zločine u Povelnu, Pustom selu.

Sumirajući dosadašnji učinak po pitanju istraga koje su u toku i onih koje su okončane, Vladimir Vukčević je izjavio: " Svi ratni zločini koje procesuiru tužilaštvo, imaju ukupno oko 2.500 žrtava, ljudi i dece kojima je na strašan način oduzet život tokom ratnih sukoba u Hrvatskoj, BiH i na Kosmetu." Obajšnjavajući položaj tužilaštva i svoj položaj, Vladimir Vukčević je u pomenutom intervjuu Poltici, to ovako opisao: " Nije bilo lako, upravo zbog ovakvog odnosa javnosti. Osećao sam se kao kapetan broda koji se daleko, na pučini, ljulja od oluje, gromova i velikih talasa sa svih strana, a znao sam da taj brod moram dovesti do mirne luke – suđenja i presuda."

Izvršna vlast i Tužilaštvo za ratne zločine

Vladimir Vukčević i portparol tužilaštva za ratne zločine, Bruno Vekarić, u nekoliko navrata su govorili o raznim vidovima opsrukija, kao i direktnih pritisaka koje na tužilaštvo vrše funkcioneri Vlade i činovnici u nekim ministrastvima. Evo kako je Vladimir Vukčević prezentovao stav aktuelne Vlade Republike Srbije kada je reč o radu tužilaštva i suđenjima za ratne zločine pred našim sudom: "Prethodna vlada imala je više sluha i entuzijazma. Sadašnja vlada koncentrisana je na izručenje otuženika Hagu." U intervjuu za nedeljnik Vreme u decembru 2004. godine, na pitanje novinara o tome da li je očekivao da će naići na toliki otpor kada se prihvatio ovog posla, Vukčević je odgovorio: "Znao sam da će biti opstrukcije, ali nisam očekivao da će je biti ovoliko. Moram da kažem i da je politička klima danas nepovoljnija nego što je bila kada sam počinjao rad. To se vidi iz pojedinih napisa i nastupa nekih ljudi u medijima, ali i po nekim rečima koje se čuju u Skupštini." O čemu je zapravo govorio Vukčević najbolje ilustruje stav aktuelnog Ministra pravde, Zorana Stojkovića, na temu rada tužilaštva za ratne zločine: " Tužilaštvo za ratne zločine ugrožava nacionalne interese zato što ne podiže optužnice protiv generala, nego im je lakše da ljude šaljem u Hag." Govoreći o pretnjama i pritiscima sa kojima se svakodnevno susreću radeći istrage za ratne zločine, u pomenutom intervjuu za nedeljnik Vreme, Vukčević je rekao: "Veći je pritisak iz raznih političkih centara moći koji uzimaju sebi za pravo da ocenjuju kako i koga da procesuiram". A saradnju sa Ministarstvom pravde i ministrom Stojkovićem, Vukčević je opisao na sledeći način: " Naime, ministar Zoran Stojković od početka svog mandata do danas nije pokušao da kontaktira sa nama, niti je pokazao interes za ono što Tužilaštvo radi, ako se izuzmu javne kritike na naš račun."

Aktuelna Vlada Republike Srbije vrši pritisak na tužilaštvo smanjenjem budžeta. O tome je govorio Vukčević: " I konačno, suočavamo se i sa finansijskim pritiscima. Ministarstvo nam je smanjilo budžet za 13 odsto, mimoišla su nas tri povećanja plata, i samo smo zahvaljujući razumevanju Ministarstva finansija dobili mogućnost da unapredimo rad kroz međunarodne projekte. O budžetu za 2005. godinu Vukčević je potvrdio da je smanjen za trećinu: "Dešava se da ostanemo bez trivijalnih stvari kao što su spajalice ili hartija. Sve su nam ograničili. Kao da postoji neki lobi... Predsednica Vrhovnog suda kaže sudije su nezadovoljne našim platama. Ja bih pozvao te nezadovoljne da se zamenimo, pa da oni dođu da sude ovde. Mislite da je lako jednom Kljajeviću, koji vodi predmet za ubistvo Stambolića...Ja Vam garantujem da niko ovde nije došao zbog velike plate. Da nema američke donacije, ne znam kako bismo bilo gde putovali. Oni su nam obezbedili i opremu. Na taj način smo potcenjeni. Mislim da je Tužilaštvo najviše postiglo u saradnji sa Hagom i da donosimo veliku korist državi, koja se prema nama ponaša maćehinski." Bruno Vekarić je govorio o donacijama međunarodne zajednice za projekte tužilaštva za ratne zločine: "Pomažu nam i međunarodne institucije, ali ne možemo tražiti od njih da nam finansiraju istrage. To bi bilo kontraproduktivno i dovelo

bi našu nezavisnost u pitanje."

Vukčević je nekoliko puta otvoreno apostrofirao problem koji tužilaštvo ima kada je reč o direktnoj saradnji sa Ministratsvom unutrašnjih poslova. Jedan od osnovnih problema jeste potupna pasivnost MUPa kada je reč o pomoći tužilaštvu oko izvođenja raznih istražnih radnji koje imaju za cilj da otkriju počinioce ratnih zločina i prikupljanje dokaza. Vukčević je saradnju sa MUPom opisao na sledeći način: "Ima problema i sa institucijama, pogotovo sa MUP-om. Još u julu je donet zakon da se formira posebna policijska služba za rad na ratnim zločinima, ali to se još nije desilo. Jedan od razloga je što nije popunjen sastav, između ostalog zato što se policajci teško odlučuju da se za to prijave. Radiće opasan i težak posao, a nije predviđeno da imaju ista veće plate i beneficije od kolega koji, recimo, regulišu saobraćaj. Nezgodno je i to što u svom poslu nailaze na veliki broj svojih kolega koji se pojavljuju kao izvršioци. Drugi problem je što policija ne pokazuje želju da preuzme inicijativu kada je reč o ratnim zločinima. Moram da priznam da rade sve što im se kaže, ali ako im se ne kaže, ne rade ništa sami. A trebalo bi." U aprilu 2005. godine situacija nije bila mnogo drugačija u odnosu na onu u 2004. godini. Posebna jedinica MUP koja bi trebalo da bude na raspolaganju tužilaštvu brojala samo pet ljudi, bez ikakvih beneficija i podrške resornog ministratsva.

Situacija sa ovom jedinicom je kulminirala 1. januara 2006. godine kada je za njenog načelnika postavljen Slobodan Borisavljević, koji je periodu od 1. januara 1999. do 20. juna 1999. vršio funkciju šefa kabineta pomoćnika ministra unutrašnjih poslova Srbije i načelnika Resora javne bezbednosti MUP-a Srbije, Vlastimira Đorđevića. Fond za humanitarno pravo izdao je sopštenje o tome da je zatražio smenu i otpuštanje iz MUP Slobodana Borisavljevića i da je ova organizacija protiv njega tužilaštvu za ratne zločine podnela krivičnu prijavu. U obrazloženju prijave, čiji je deo citiran u pomenutom saopštenju Fonda, piše: "Osnovanost sumnje da je Borisavljević umešan u ratne zločine na Kosovu proizlazi pre svega iz pismene izjave koju je Slobodan Borisavljević dao 23. maja 2001. godine na zahtev kapetana Dragana Karleuše, u to vreme šefa radne grupe MUP Srbije koja je vodila istragu u vezi sa hladnjačom koja je pronađena u Dunavu u kojoj su bili leševi, a koja je kao dokument predata Haškom tribunalu i predočena u predmetu koji se vodi protiv Slobodana Miloševića." U medijima se pojavila informacija da je Karla del Ponte lično zatražila smenu Borisavljevića sa mesta načelnika jedinice MUP za otkrivanje ratnih zločina. Pod pritiskom javnosti Borisavljević je smenjen sredinom februara sa pozicije načelnika.

Nevladin sektor i Tužilaštvo za ratne zločine

Rad Tužilaštva za ratne zločine kritikuju nevladine organizacije i pojedinci koji se u postupcima pojavljuju kao zastupnici oštećenih, porodica žrtava. Šefko Alomerović, predsednik Helsinškog odbora za ljudska prava u Sandžaku, zastupnik porodica oštećenih u slučaju "Sjeverin", ukazao je na to da je Vladimir Vukčević u poslednjem trenutku preimenovao paravojnu formaciju "Osvetnici" u tzv. oružanu grupu. Analitičar Fonda za humanitarno pravo, Jovan Nicić, objasnio je da je označavanje "Osvetnika" kao oružane grupe, ili paramilitarne organizacije, zapravo pokušaj da se izbegne njihovo povezivanje sa Vojskom Republike Srpske, odnosno da su optuženi "Osvetnici" bili pripadnici Višegradske brigade VRS. Nicić smatra da je ova činjenica veoma bitna ako se zna da je komandni kadar VRS bio iz sastava nekadašnje JNA. Nicić kaže: "Tako su komandanti Višegradske, Goraždanske i Ruđanske brigade (Dragičević, Metrašinić i Tuba) bili oficiri JNA koji su odlukom generalštaba raspoređeni u VRS, da bi nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma sva trojica bila raspoređena na dužnosti u tadašnju Vojsku Jugoslavije...Navedena bliska saradnja VRS i JNA, kasnije Vojske Jugoslavije, ukazuje na jedan od osnovnih razloga izbegavanja pominjanja regularnih jedinica VRS u kontekstu ovih zločina, s obzirom na to što bi to sasvim sigurno otvorilo pitanje odgovornosti nadređenih i učešća države u njima."

Komentarišući prvostepeni postupak i presudu optuženima za zločin na Ovčari, Nataša Kandić, izvršni director Fonda za humanitarno pravo, iskoristila je priliku da kaže šta misli o optužnici: "To je optužnica sračunata na to da su drugi bili krivi; čak je jedan od branilaca, Đorđe Dozet danas pitao da li treba suđenje da posluži tome da se neko drugi proglasi krivim, a ne oficiri koji su optuženi u Hagu. Dakle i zastupnici žrtava i odbrana imaju primedbu na to da je optužnica sračunata na to da zaštiti oficire od krivične odgovornosti. Njome su selektivno obuhvaćeni šešeljevci i teritorijalci, iako je u istrazi bilo dovoljno dokaza da su oficiri na visokim pozicijama i te kako odgovorni za streljanje na Ovčari. Očigledno da je tužilac imao neki politički zadatak, da optužnicom ne obuhvati oficire."

Fond za humanitarno pravo je 12. januara 2006. godine izdao sopštenje o tome da je izvršna direktorka, Nataša Kandić, uputila pismo Vladimiru Vukčeviću i pozvala ga da u optužnicu, koja je podignuta protiv šestorice pripadnika "Škorpiona" za egzekuciju srebreničkih Bošnjaka, revidira u nekoliko bitnih segmenata. U sopštenju stoji da je neophodno jedinicu "Škorpioni" kvalifikovati kao jedinicu u sastavu MUP Republike Srbije, koja je bila pod neposrednom komandom DB Srbije. O tome ima dovoljno dokaza u izmenjenoj optužnici MKTJ od 11. januara 2006. godine protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića. U sopštenju piše da je Fond od Vukčevića tražio da u optužnici definiše oružani sukob u BiH u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom i precizira njegov karakter. Na kraju, Fond ukazuje na nekoliko činjenica koje se u optužnici interpretiraju na pogrešan način: "Optužnica protiv petorice pripadnika 'Škorpiona' vrvi od tumačenja događaja kojim se pokušava krojiti istorija i prošlost. Tako se navodi da se

naftna polja u Đeletovcima nalaze uz granicu sa Hrvatskom, sa kojom je Republika Srpska Krajina bila u oružanom sukobu, iako je svima poznato da su Đeletovci u Republici Hrvatskoj..."

Ukoliko se sumiraju izneti primeri, suština ocene dosadašnjeg rada tužilaštva je u tome da su optužnicama za ratne zločine obuhvaćeni samo pripadnici različitih paravojnih formacija, oružanih grupa, ili teritorijalnih odbrana. Domaće tužilaštvo, i pored obilja dokaza koje sadrže dostupne arhive Haškog tribunala, izbegava da ove paravojne formacije poveže sa zvaničnim strukturama države Srbije, pre svega, sa vojskom i policijom. Pored toga, tužilaštvo izbegava da pokrene postupke protiv pripadnika vojske i ako se u nekim postupcima pokazalo da postoji veoma jaka osnovana sumnja da su i oni umešani u zločine za koje su drugi već osuđeni, ili im se sudi. Iz dosadašnjih optužnica proizilazi da su zločini, počinjeni u Hrvatskoj i BiH, pojedinačni, izolovani incidenti podivljalih paravojnih grupa i opskurnih pojedinaca. O čemu je reč prikazaćemo kroz sledeće poglavlje.

SUDSKI PROCESI ZA RATNE ZLOČINE

Teritorijalna odbrana Vukovara i "Leva supoderica"

Suđenje optuženim pripadnicima teritorijalne odbrane Vukovara i paravojne formacije "Leva supoderica" za egzekuciju oko 200 zarobljenika na poljoprivrednom dobru "Ovčara" kod Vukovara počelo je 9. marta 2004. godine pred većem posebnog odeljenja za ratne zločine kojim je predsedavao sudija Vesko Krstajić. Suđenje je okončano donošenjem prvostepene presude 12. decembra 2005. godine. Ovom presudom osuđeni su na po 20 godina zatvora nekadašnji zapovednik TO Vukovara Miroslav Vujović i njegov zamenik Stanko Vujanović, zapovednik "Leve supoderice" Milan Lančuzanin, Predrag Milivojević, Predrag Dragović, Ivan Atanasijević, Đorđe Šošić i Miroslav Đanković. Na 15 godina zatvora osuđeni su Vujo Zlatar, Jovica Perić i Milan Vojinović. Na 12 godina zatvora osuđen je Predrag Madžarac. Na 9 godina zatvora osuđena je Nada Kalaba, na 5 godina zatvora osuđen je Goran Mugoša. Marko Ljuboja i Slobodan Katić oslobođeni su optužbe zbog nedostatka dokaza. U toku 2005. godine podignuta je optužnica protiv Saše Radaka. Postupak protiv njega još je u toku.

Porcene učesnika postupka, ali stručne javnosti su da je najviše zahvaljujući sudiji Krstajiću postupak vođen izuzetno profesionalno. "Sudsko veće je briljantno vodilo ovaj postupak; predsedavajući sudija Vesko Krstajić je uvek na savršen način uspevao da vodi računa o pravima optuženih i da posebnu pažnju obraća na žrtve. Uradio je nešto što je karakteristika Haškog tribunala, a takve prakse kod nas nema. Reč je o rasvetljavanju konteksta u kome se zločin dogodio." Ovo je ocena Nataše Kandić, koja je zastupala porodice žrtava u postupku. Iako optužnica nije obuhvatila komandni kadar i vojnike tadašnje JNA, na suđenju je utvrđeno da je Vojska: "na milost i nemilost prepustila zarobljenike teritorijalcima i ostalima." U tom smislu treba tumačiti reči predsednika veća, Veska Krstajića u obrazloženju presude: "Krivci nisu svi ovde, puno ih je koji nisu u ovoj sudnici." Većina svedoka, koji su bili pripadnici tadašnje JNA, tvrdili da nisu znali za zločin i da su o tome saznali tek iz medija, među njima i Aleksandar Vasiljević, načelnik Uprave bezbednosti SSNO. Na suđenju su prikazan dvominutni video material koji je snimila RTB od 19. novembra 1991. godine i specijalna emisija od 35 minuta koja je emitovana 20. novembra. Video zapis je napravljen ispred vukovarske bolnice. Rajko Danilović, zastupnik porodica vukovarskih žrtava, ovako je prokomentarisao izvođenje tog dokaza: "Danas smo gledali fotografije velikog govornika Veselina Šljivančanina pored kojeg stoji pokojni Momir Gavrilović, tada pukovnik, pridodat Arkanu, čovek Državne bezbednosti Srbije. Tu je i Nebojša Pavković koji je tada bio šef kabineta ministra odbrane Veljka Kadijevića. Dakle, iza svega stoje vojska i policija; nisu paravojne formacije ubijale smoinicijativno, a ne kažem da im nije bilo drago što to čine. Neko je to morao da naredi."

Razmišljajući na temu kakva će biti recepcija javnosti u Srbiji, Obrad Savić, predsednik beogradskog kruga, je prokomentarisao: "... verovatno će biti konfliktna i neki će smatrati da nije pravična." Posalnik Srpske radikalne stranke u Skupštini Srbije, Aleksandar Vučić, ovako je komentarisao postupak: "Ko su, bre, Nataša Kandić, Sem Nazaro i Brankica Stanković? Ko sme da napadne sveca Bruna Vekarića?"

Ipak, postupci i presude za ovaj zločin ne bi trebalo da se okončaju osudom neposrednih izvršilaca. Vrh vojne komande (Šljivančanin, Mrkšić i Radić) nalazi se u Hagu, njima će suditi Tribunal. Ostaje da se vidi da li će tužilaštvo voditi istrage i podići optužnice protiv svih pripadnika vojske koji su se nalazili u sredini komandnog lanaca, između egzekutora i komandanata. Tužilac Vukčević je tim povodom izjavio: "Ni u jednom našem predmetu, pa čak ni u Ovčari, spisak osoba koji su nama od interesa nije konačan. Po prirodi stvari, u tim krivičnim delima učestvuje veliki broj lica i mi stalno dolazimo do novih saznanja i do sve većeg i većeg broja ljudi koji su direktni učesnici ratnih zločina." ("Pravda u tranziciji", broj 2)

"Škorpioni"

Trenutno se pred sudovima u Srbiji vode dva postupka protiv pripadnika paravojne jedinice "Škorpioni" zbog osnovane sumnje da su počinili ratne zločine u BiH 1995. i na Kosovu 1999. godine. Postupak protiv okrivljenog Saše Cvjetana vođen je pred Okružnim sudom u Beogradu zbog ubistva albanskih civila u martu 1999. godine u Podujevu. Za ovaj zločin optužen je i Dejan Demirović čija se ekstradicija čeka iz

Kanade. Cvjetan je osuđen na 20 godina zatvora donošenjem prvostepene presude 17. aprila 2004. godine. Vrhovni sud Srbije ukinuo je presudu 22. decembra 2004. godine i postupak vratio na ponovno suđenje. Tokom 2005. godine postupak je ponovo vođen pred većem Okružnog suda u Beogradu kojim je predsedavala sudija Biljana Sinanović. Raspravno veće Okružnog suda u Beogradu, 17. juna 2005. godine, donelo je presudu kojim je Saša Cvjetan oglašen krivim za delo i izrečena mu je maksimalna kazna od 20 godina zatvora.

Izricanje presude Cvjetanu i okončanje ponovljenog prvostepenog postupka, višemanje, vremenski se poklopilo sa hapšenjem još četvorice pripadnika ove jedinice 1. juna 2005. godine. Slobodan Medić, komandant jedinice, Pero Petrašević, Aleksandar Medić i Aleksandar Vukov uhapšeni su zbog egzekucije srebreničkih Bošnjaka u mestu Godinske Bare u blizini Trnova u julu 1995. godine. Tih dana je na nekim TV stanicama u Srbiji prikazan snimak egzekucije šestorice Bošnjaka iz Srebrenice. Jedno vreme video – snimak egzekucije je distribuiran u pojedinim video – klubovima u Šidu, gde su se od 1995. godine stacionirali neki od pripadnika jedinice. Jovan Mirilo, jedan od žitelja Šida, javno je progovorio o mnogim stvarima koje su se dešavale u Šidu u posleratnim godinama, pa i o zaveri ćutanja među meštanima. Neki su Mirila optuživali da je nagovorio Gorana Stoparića, bivšeg pripadnika jedinice, da svedoči na sudu u postupku koji se vodio protiv okrivljenog Saše Cvjetana za egzekuciju u Podujevu 1999. godine. Mirilo je ispričao o kaseti sa snimcima egzekucije koja je mogla da se iznajmi u lokalnom video – klubu "Laser". Mirilo je progovorio i o vezi "Škorpiona" i državne bezbednosti Srbije: "Glavni čovek za vezu "Škorpiona" sa DB 1995. godine bio je Milan Milovanović Mrgud, pripadnik MUP-a Srbije, i on ih je doveo na teren u Bosnu. On se sada nalazi u Beogradu. Država će pokazati da li je spremna da se o ovoj stvari raščisti ako uhvati Milovanovića, ako se to ne dogodi, to znači da država smatra da je ovo jedan nedopustiv incident koji je izašao na videlo, pa sada mora da se odradi. Nekoliko ljudi iz "Škorpiona" se hvalilo da Mrgud donosi i odnosi novac, da se zna tarifa. Jedan od njih je javno oduševljeno pričao da ga je Mrgud poslao u Institut za bezbednost u Beograd, gde su gepek njegovog auta napunili paketima novca, za podršku onome što su radili "Škorpioni".

U nedelju, 5. juna 2005. godine, u medijima je objavljeno otvoreno pismo koje Fond za humanitarno pravo uputio Ministru policije, Draganu Jočiću i tuđiocu za ratne zločine, Vladimiru Vukčeviću, povodom pretnji kojima je Jovan Mirilo izložen već duže vreme. Zbog tih pretnji Mirilo je neko vreme morao da se skloni u inostranstvo. Fond je citirao Mirilove reči da je zastrašivanje intezvirano nakon puštanja iz pritvora u Hagu Jovice Stanišića i Franka Simatovića. Prema navodima Mirila, prećeno mu je u ime nekih važnih osoba. U otvorenom pismu stoji i ovo: " ... tada je šef Operativne službe OUP Šid Nedeljko Makijević naručio njegovo ubistvo. To mu je lično rekao Vladimir Trbojević, bivši pripadnik "Škorpiona" iz Šida... Pre nego što je napustio zemlju Jovan Mirilo je sve prijavio komandiru OUP Šid, Predragu Koviljanu, kao i svojim saznanjem da je šef Operativne službe Makijević angažovao Đorđa Arambšića da ga likvidira. Prema trdnjama Mirila, Armbašić mu je poručio: "Nećeš još dugo".

Šokantni snimci egzekucije, u prvi mah su izazvali reakcije mnogih političara, pojedinaca, javnih ličnosti, udruženja. Međutim, povodom snimaka nije se oglosio predsednik Vlade, Vojislav Koštunica. Čedomir Jovanović, predsednik Liberalno demokratske partije ovako je komentarisao tu činjenicu: "To nije uradio, baš kao što nikad nije progovorio o Sarajevu, Dubrovniku, Vukovaru, Peći i Prištini, ali je svakoga dana govorio o tome ko je srušio Šilerovu. Koštunice, pitamo te ko je srušio te grobove i ubio stotine hiljada nedužnih ljudi."

Optužnicu protiv sedmorice pripadnika "Škorpiona" tužilaštvo za ratne zločine podiglo je 7 decembra 2005. godine. Postupak pred većem Posebnog odeljenja za ratne zločine okružnog suda u Beogradu, kojim predsedava sudija Gordana Božilović – Petrović, započeo je 20. decembra 2005. godine. Postupak se vodi protiv Slobodana, Aleksandra i Branislava Medića, Pere Petraševića i Aleksandra Vukovića. Postupak je razdvojen za okrivljene Milorada Momića, koji je u bekstvu i Slobodana Davidovića kome se sudi pred Županijskim sudom u Zagrebu.

Tužilac za ratne zločine Vladimir Vukčević najavio je da će najverovatnije biti podignute tri dodatne optužnice za ovaj zločin. On je izjavio: "Mi ćemo tragati za svim počiniocima, neće biti selekcije po pitanju odgovornosti".

Ipak, treba napomenuti da postoje određene primedbe na optužnicu, tačnije propust da se "Škorpioni" okarakterišu kao jedinica koja je bila pod direktnom komandom DB Srbije i da se egzekucija dovede u vezu sa tadašnjim vlastima u Beogradu. O tome je pisano u prethodnom delu ovog izveštaja, u poglavlju pod nazivom "Kritike nevladinog sektora."

"Osvetnici"

Pred raspravnim većem Okružnog suda u Beogradu ponovljeno je suđenje Milanu Lukiću, Olivreu Krsmanoviću, Dragutinu Dragičeviću i Đorđu Ševiću za otmicu i ubistvo 16 Muslimana iz Sjeverina. Ova četvorica prema optužnici Okružnog tužilaštva u Beogradu bili su pripadnici paravojne formacije "Osvetnici". Oni su iz autobusa koji je saobraćao na relaciji Pljevlja – Priboj u mestu Mioče, u Republici

Srpskoj, 22. oktobra 1992. godine oteli pomenutu grupu Muslimana i istog dana ih likvidirali posle stravičnog mučenja i izživljavanja. Okružni sudu Beogradu je 29. septembra 2003. godine doneo prvostepenu presudu kojom ih je oglasio krivim i trojicu osudio na po 20 godina zatvora. Đorđe Šević je za isto delo dobio 15 godina zatvora. Suđenje su pristvovala dvojica optuženih Dragutin Dragičević i Đorđe Šević, dok se Milanu Lukiću i Oliveru Krsmanoviću sudilo u odsustvu. Međutim, Vrhovni sud Srbije je u septembru 2004. godine ukinuo prvaostepenu presudu i vratio predmet na ponovni postupak. Ponovljeni pretres započeo je 17. januara 2005. godine, a većem je predsedavala sudija Vinka Behara. Ponovljeni pretres je trajao do sredine jula 2005. godine. Na pretresu koji je održan 14. jula, advokat Dragoljub Todorović je u završnoj reči je rekao da četvoricu optuženih ne terba tretirati kao pripadnike paravojne formacije, koja je tobože bila odmetnuta, već kao deo Vojske Republike Srpske. Uostalom, i svedok Momčilo Grubač je rekao da mu je lično general Ratko Mladić rekao da povremeno koristi ovu jedinicu. Advokat Todorović je konstatovao da je Mladić jedinicu morao i kontrolisati ako ju je, prema njegovim rečima, koristio. Advokat Todorović je rekao da na suđenju nije bilo reči o odgovornosti tadašnjeg Predsednika SRJ, Dobrice Ćosića.

Prvostepeno veće izreklo je presudu 15. jula 2005. godine kojim je optužene oglasilo krivim. Trojica optuženih, Lukić, Krsmanović i Dragičević osuđeni su na kazne zatvora od po 20 godina, a optuženi Šević osuđen je na 15 godina zatvora. Kometarišući presudu i postupak, Šefko Alomerović, zastupnik porodica nastradalih, je novinaru lista Danas rekao: "Niko tokom procesa nije izjavio da je postojala paravojna formacija "Osvetnici", niti je postojao bilo kakav dokument o tome. Zaprepašujuće je to da je cilj ovog suđenja bio da se prikriju pravi izvršioци – Vojska Reoublike Srpske. Na obali Drine je 16. oktobra zarobljeno 16 srpskih boraca i, kako je potvrdio pukovnik Luka Dragičević, Muslimani su kidnapovani radi razmene. Pošto razmena nije uspeła – oni su pobijeni." Postupak po žalbi na presudu je u toku.

Teritorijalna odbrana Zvornika i "Žute ose"

Postupak za ratne zločine koji su tokom 1992. godine, kako stoji u optužnici počinili pripadnici TO Zvornika i paravojna formacija "Žute ose", prvi je slučaj koji je Haški tribunal ustupio domaćem tužilaštvu za ratne zločine. Tužilaštvo je na osnovu dokaza koje im je učinio dostupnim Tribunal, podiglo optužnicu protiv tadašnjeg predsednika opštine Zvornik Branka Grujića, tadašnjeg komandanta Štaba teritorijalne odbrane, Branka Grujića, te pripadnici paravojne formacije "Žute ose" koja se nalazila u sastavu teritorijalne odbrane Zvornika, Duško Vučković, Dragan Slavković, Ivan Korać, Siniša Filipović i Dragutin Dragičević. Optužnica je podignuta 12. avgusta 2005. godine. Ova lica su optužena za prisilno preseljenje 1882 civila bošnjačke nacionalnosti iz sela Kozluk i Skočić u Mađarsku preko Srbije. Drugi deo optužnice odnosi se na mučenje, sakaćenje, seksualno izživljavanje i ubistvo 19 muslimana od 174 koliko ih je bilo zatvoreno u Domu kulture u Čelopeku. Suđenje ovoj grupi započeto je 28. novembra 2005. godine pred prvostepenim većem posebnog odeljenja za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu kojim predsedava sudija Tatjana Vuković. Pred većem su se našli svi okrivljeni osim Duška Vučkovića, koji je prema rečima predsednice veća, nekoliko dana pred početak pretresa, pronađen mrtav u toaletu Okružnog zatvora u Beogradu. Postupak je u toku.

Suđenje Antonu Lekaju

Suđenje Antonu Lekaju, pripadniku OVK, pred Posebnim odeljenjem za ratne zločine okružnog suda u Beogradu počelo je 17. novembra 2005. godine. Lekaj se tereti za ubistvo četvoro civila, jednog Srbina i torjice Roma, kao i za otmicu, silovanje i maltretiranje 13 civila, romske nacionalnosti, u Đakovici 1999. godine. Prvostepenim većem predsedava sudija Olivera Anđelković, a članovi veća su Tatjana Vuković i Miroslav Alimpić. Dokazni postupak je u toku.

Istrage

Istraga za ratne zločine na području Kosova se vodi u dva slučaja. Prvi slučaj je istraga protiv Nebojše Minića i drugih pripadnika paravojne formacije "Munje" za koje postoji sumnja da su počinili zločine u okolini Peći 1999. godine. Veruje se da su pripadnici ove formacije odgovorni za smrt oko 70 civila iz sela Čuška, Zahač i Pavljan. Za Minića se veruje da je lično odgovoran za ubistvo šestočlane porodice Baljaj iz Peći 12. juna 1999. godine. Nebojša Minić je 24. maja 2005. godine uhapšen u Argentini zbog nelegalnog ulaska u Argentinu i posedovanja falisfikovanih isprava. Nakon Minićevog hapšenja u javnosti se pojavila informacija o tome da je paravojna formacija "Munje" osnovana 1997. godine i da su je pored najelitnijh pripadnika Posebnih jedinica policije (PJP) činili i više puta osuđivani kriminalci koji su posebnu obuku stekli u nekim od policijskih kampova (Leskovac). Ova jedinica, stacionirana u Peći, je bila na platnom spisku MUP Srbije. Postoje indicije da je specijalnost ove jedinice bila etničko čišćenje. Tokom 1999. godine, "Munje" su imale artiljerijsku podršku Vojske, koja bi granatirala selo, a onda bi pripadnici "Munja" ušli u selo i počeli čišćenje.

Druga istraga, koja je u toku, odnosi se na masakr 48 albanskih civila iz Suve Reke koji se odigrao 26. marta 1999. godine. Postoji osnovana sumnja da su ovo ubistvo izvršili pripadnici MUP i DB Srbije.

Osumnjičeno je, za sada, devetorica, što bivših, što aktivnih, pripadnika MUP i DB koji su 26. oktobra 2005. godine uhapšeni i kojima je nakon saslušanja istražni sudija, Milan Dilparić, odredio pritvor. Ono, što ovu istragu razlikuje od drugih, jeste naredba istražnog sudije o tajnosti podataka. Za razliku od drugih istraga, gde su imena osumnjičenih bila poznata i pre podizanja optužnice, (vidi slučaj Minić), sudija Dilparić je rekao da će posebna pažnja biti posvećena tome da imena osumnjičenih ne "procure" u javnost. Ovako je obrazložio tu odluku: "Da su znali da se protiv njih vodi istraga osumnjičeni bi verovatno pobjegli preko granice. Ali, nije samo to razlog što njihova imena nisu i što ni dalje ne mogu biti objavljena. To je učinjeno zbog žrtava i njihovih porodica, ali i zbog članova porodica samih osumnjičenih. Osim toga, cilj je istrage da utvrdimo ima li osnova za podizanje optužnice protiv njih, a ne da ih proglasimo krivim." U pomenutom razgovoru, sudija Dilparić je pomenio da je ukupno identifikovana 641 žrtva iz masovnih grobnica u Batajnici, Petrovom Selu i Perućcu od oko 1100 tela kosovskih Albanaca, koliko je nađeno na ove tri lokacije.

Skoro svi oni koji su počinili ovaj zločin su danas ili penzionisani pripadnici MUP, ili aktivna lica na službi u MUP (njih šestorica). Oni su sa Kosova, posle povlačenja srpskih snaga bezbednosti, prebačeni u službu, u osam gradova u Srbiji. Vladimir Vukčević, tužilac za ratne zločine je pričao o tome da je bilo vrlo teško voditi ovu istragu. On je naveo ka razlog: "Moja je procena da se u redovima policije još nalaze ljudi kojima savest nije čista kada je reč o događajima na Kosovu. Dok ne dođe do pročišćavanja u njihovim redovima, mi ćemo teško otkrivati izvršioce. Organizacija Blaknaska istraživačka mreža je radila istraživanje ovog zločina tokom 2003. godine. Direktorica mreže, Goradna Igrić, tražila je od Ministarstva unutrašnjih poslova podatak da li se jedan od osumnjičenih, koji je bio službenik DB iz Suve Reke, i dalje nalazi na platnom spisku MUP. Iz Ministarstva joj je odgovoreno "pozabavi lepšim stvarima, a da tu temu zaboravi". Jutro nakon odgovora, vrata stana su joj osvanula blokirana daskama, a na pragu je pronašla preteće pismo. U svetlu činjenice da je za načelnika jedinice MUP za otkrivanje ratnih zločina, postavljen čovek koji je znao za transport leševa sa Kosova u Srbiju, za poverovati je u reči jednog službenika iz pravosuđa koji je za opstrukciju u istrazi ratnih zločina na Kosovu označio određene strukture u MUP-u Srbije: "Nije reč o celoj organizaciji, već o ljudima koji su kao izvršioc, saučesnici, ili svedoci povezani. Međusobno se paze, čuvaju i nastoje da što manje podataka procure."

Srbija je osnivanjem tužilaštva i suda za ratne zločine otvorila mogućnost da se kroz procesuiranja ratnih zločinaca delimično oslobodi velikog bremena svoje nedavne ratne prošlosti. Međutim, Vlada Republike Srbije ne pokazuje da je istinski zainteresovana za ovaj proces. Javni istupi Ministra Stojkovića, priča o tužilačkim i sudijskim platama koju je plasirala predsednica Vrhovnog suda Srbije, uskraćivanju finansijskih sredstava koja su neophodna za rad tužilaštva, opstrukcija MUP Srbije jasan su pokazatelj nedostatka istinske želje i potrebe za takvim procesom. Istrage i sudski postupci za ratne zločine posledica su entuzijazma i ličnog zalaganja pojedinih ljudi u tužilaštvu i sudu i pomoći međunarodnih institucija. Zbog toga optužnice nisu dovršene, niti se svi koji su odgovorni nalaze na njima. Iz čega možemo izvesti zaključak da sve dok država ne bude istinski zainteresovana i spremna da se bez kalkulisanja obračuna sa svima koji su odgovorni, bez izuzetka, dotle ni optužnice, ni postupci neće biti sveobuhvatni i celoviti.

Preporuke i zaključci:

Treba izvršiti temeljnu reformu MUP Srbije i iz službe odstraniti sva ona lica za koja se zna da su bili umešani u ratne zločine na prostorima bivše Jugoslavije
Vlada bi trebalo da pruži punu podršku radu Tužilaštva za ratne zločine, pri tome se misli i na punu finasijksu podršku u cilju istraživanja ratnih zločina;
Vlada i druge relevantne državne institucije bi trebale da zauzmu beskompromisan stava prema ratnim zločinima i da javno odrede karakter sukoba na prostorima bivše Jugoslavije, samo tako će tužilaštvo i sud moći nesmetano da funkcionišu i da istinski obave posao na valjan i kvalitetan način.

-
1. Nedeljni telegraf "Ratni sudovi sudili zločincima nad civilima", M. A. 2. februar 2005.
 2. Isto.
 3. Isto.
 4. Isto.
 5. Isto.
 6. Službeni glasnik Republike Srbije br. 135/04 od 21. 12. 2004.
 7. Vreme "Optužnica za zločin u Zvorniku" T. T. 18. avgust 2005.
 8. Politika "Suočavanje sa zločinom", Aleksandra Petrović, 7. oktobar 2005.
 9. www. tuzilastvorz. org. yu , Danas "Specijalnost – etničko čišćenje" R. D. 6. jun 2005.
 10. www. tuzilastvorz. org. yu
 11. Politika "Suočavanje sa zločinom", Aleksandra Petrović, 7. oktobar 2005.
 12. Isto.
 13. Nedeljni telegraf "Optužnice za Batajnicu do kraja godine" Vojislava Crnjanski Spasojević, 13. april 2005.

14. Vreme "Možemo da sudimo i Šešelju", Dejan Anastasijević, 15. decembar 2004.
15. www. tuzilastvorz. org. yu / drugi o nama
16. Vreme "Možemo da sudimo i Šešelju", Dejan Anastasijević, 15. decembar 2004.
17. Vreme "Možemo da sudimo i Šešelju", Dejan Anastasijević, 15. decembar 2004.
18. Vreme "Možemo da sudimo i Šešelju", Dejan Anastasijević, 15. decembar 2004.
19. Nedeljni telegraf "Optužnice za Batajnicu do kraja godine" Vojislava Crnjanski Spasojević, 13. april 2005.
20. Novosti "Svako da sudi svojima", E. Radosavljević, 3. avgust 2005.
21. Vreme "Možemo da sudimo i Šešelju", Dejan Anastasijević, 15. decembar 2004.
22. Nedeljni telegraf "Optužnice za Batajnicu do kraja godine" Vojislava Crnjanski - Spasojević, 13. april 2005.
23. www. hlc. org. yu/ saopštenja.
24. Kurir "Koštunica smenjuje Borisavljevića", R. K. 14. februar 2006.
25. Danas "Činjenice nema ko da čuje", Milanka Šaponja – Hadžić, 25. februar 2005.
26. Danas "Dug je put do pravde", Jovan Nicić, 25. februar 2005.
27. Danas "Briljantno suđenje po manjkavoj optužnici" B. Tončić, 7. decembar 2005.
28. www. hlc. org. yu/ saopštenja.
29. Vreme "Sudska overa zločina", Tatjana Tagirov, 15. decembar 2005.
30. Danas "Briljantno suđenje po manjkavoj optužnici" B. Tončić, 7. decembar 2005.
31. Vreme "Sudska overa zločina", Tatjana Tagirov, 15. decembar 2005.
32. Isto.
33. Danas "Danilović: Neko je morao da naredi ubijanje" B. T. 25. novembar 2005.
34. Danas "Presuda i komentari" Bojan Tončić, 17-18. decembar 2005.
35. Isto.
36. Vreme "Sudska overa zločina", Tatjana Tagirov, 15. decembar 2005.
37. Danas "Cvjetan isključen iz sudnice" Beta 10. jun 2005.
38. www. freeb92. net "Cvjetanu ponovo 20 godina" 17. jun 2005.
39. Politika "Četvorica uhapšena, trojica u bekstvu" D. T. 4. jun 2005.
40. Blic "Snimak zločina mogao da se iznajmi u video klubu" Željka Jevtić, 4. jun 2005.
41. Isto.
42. Blic "Mrgud veza "Škorpiona" i DB" N. M. J. 4. jun 2005.
43. Novosti "Nezgodni svedoci na meti" B. B. Mijić, 5. jun 2005.
44. Blic "Koštunica čutao" Beta 5. jun 2005.
45. Kurir "Suđenje Škorpionima" Beta 20. decembar 2005.
46. Danas "Vukčević: Nove optužnice za ubistvo šest Bošnjaka" Aleksandra Roknić, 21. decembar 2005.
47. Danas "Ubicama 75 godina zatvora" B. T. 16-17. jul 2005.
48. Politika "Proces zbog Sjeverina" M. D. 17. januar 2005.
49. Danas "Svirepost, hladnikrvnost, nečovečnost i okrutnost" A. Roknić, 14. jul 2005.
50. Danas "Ubicama 75 godina zatvora", B. T. 16 – 17. jul 2005.
51. Danas "Ubicama 75 godina zatvora", B. T. 16 – 17. jul 2005.
52. Vreme "Optužnica za zločin u Zvorniku" T. T. 18. avgust 2005.
53. Isto.
54. Politika "Počelo suđenje "Žutim osama", Aleksandra Petrović, 29. novembar 2005.
55. www. lawinitiative. com "Brat i supruga žrtve optužuju Lekaja" 20. januar 2006.
56. Danas "Specijalnost – etničko čišćenje" R. D. 6. jun 2005.
57. Danas "Na platnom spisku MUP Srbije" 6. jun 2005.
58. Danas "Među osumnjičenima bivši pripadnik DB" Z. R. 14. novebar 2005.
59. Politika "Pucali u civile" Aleksandra Petrović, 4. novembar 2005.
60. Isto.
61. Novosti "Pohapšeni širom Srbije" E. Radosavljević, D. P. Veljković, 27. oktobar 2005.
62. Danas "Opstrukcija iz policijskih redova", Balkan Insajt, 28. oktobar 2005.
63. Danas "Opstrukcija iz policijskih redova", Balkan Insajt, 28. oktobar 2005.
64. Isto.